

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 32 • Aralık/December 2023

www.dedekorkutdergisi.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut601>

Araştırma Makalesi/ Research Article

Halk Kültürünün Dijitalleştirilmesi ve Bir Kültür Aktarımı Yöntemi: Sanalköy

Digitalization Of Public Culture And A Culture Transfer Method: Sanalköy

Öz

Ekonomik açıdan daha fazla kazanç elde etmek amacıyla, bir ürünü insanların beğenmesine sunmak, tercih edilmesini sağlamak, onun üzerinden bir ihtiyaç algısı oluşturmak; böylelikle o ürüne olan talebi artırarak daha fazla üretilmesini sağlamak amacıyla o ürünün tanıtım faaliyetine "reklam" denilebilir. Reklam işini profesyonel olarak üstlenen ve bu işten ekonomik kazanç elde eden iş sahasına da reklam sektörü denilmektedir. Reklam sektörü özellikle son yıllarda insanları etkilemek, bir ürünün satıl alınmasını temin etmek; böylelikle daha fazla ekonomik kazanç elde etmek için bütün araçları ve değerleri kullanır olmuştur. Reklam sektörü daha önceleri gazete, dergi, reklam tabelalarını reklam aracı olarak kullanırken daha sonraları radyo, televizyon, sinema ve toplu ulaşım araçlarını kullanmaya başlamıştır. 21. yüzyılda ise yoğun olarak internet gibi iletişim araçlarını, sosyal medyayı, şehir merkezlerindeki ışıklı dev reklam panolarını ve stadyumları daha fazla kullanmaktadır. Reklam sektörü zaman zaman içerik olarak da kültürel değerleri önceleyebilmektedir. Bir samimiyet göstergesi olarak bu kültürel değerleri kullanırken, insanlarda bir güven duygusu oluşturmayı, bu güven sayesinde satmak istediği ürünü daha kolay pazarlamayı ve buradan bir ekonomik kazanç elde etmeyi amaçlamaktadır. Türk halkı için bir anlam ifade eden kültürel değerlerden biri de kutsal Ramazan ayıdır. Bu ayda pek çok reklamın mahiyeti ve hitap ettiği kitle bir anda değişebilmektedir. Bu durum bize bir kültürel değer, bir üretim enstrümanına dönüştürülerek nasıl endüstrileştirildiğini de göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ramazan, Reklam, Televizyon, İnternet, Kültür Endüstrisi.

Abstract

Advertising can be called the promotional activity of a product in order to offer a product to people's choice and to ensure that it is preferred, to create a perception of need through it, and thus to increase the demand for that product and ensure that it is produced more, in order to gain more economic profit. The business field that undertakes advertising professionally and obtains economic profit from this business sector is called the advertising industry. Especially in recent years, the advertising industry has been using all tools and cultural values to influence people, ensure the purchase of a product, and thus gain more economic profit. While the advertising industry previously used newspapers, magazines and advertising signs as advertising tools, it later started to use radio, television, cinema and public transportation. In the 21st century, communication tools such as the internet, social media, giant illuminated billboards and stadiums in city centers are used more and more. The advertising industry may sometimes prioritize cultural values in terms of content. While using these cultural values as a sign of sincerity, it aims to create a sense of trust in people, to market the product it wants to sell more easily and to gain economic profit from this thanks to this trust. One of the cultural elements that have spiritual value for the Turkish people is the holy month of Ramadan. During this month, the nature of many advertisements and the audience they address may change suddenly. This situation also shows us how a cultural value is industrialized by turning it into a production instrument.

Keywords: Ramadan, Advertising, Television, Internet, Culture Industry

Ahmet Dağlı*

Sorumlu Yazar Corresponding Author

*Doç. Dr.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi, Türk İslâm Edebiyatı

ABD Samsun/ Türkiye

Elmek: ahmet.dagli@omu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3166-2544

Makale Geçmişi Article History

Geliş Tarihi: 13.12.2023

Kabul Tarihi: 28.12.2023

E-yayın Tarihi: 31.12.2023

Atıf/Citation:

Dağlı, A. (2023). Halk Kültürünün Dijitalleştirilmesi ve Bir Kültür Aktarımı Yöntemi: Sanalköy. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (32), s. 187-201.

Giriş

Dünya üzerinde aynı coğrafyada birlikte bir hayatı sürdüren, bir aile kadar küçük, millet kadar büyük olabilen bütün toplulukların bu birliktelik sayesinde zamanla geliştirdikleri kendilerine has hayat biçimleri, sözlü, somut ve somut olmayan kültürel birikimleri oluşmuştur.¹

Coğrafi konum, iklim, doğal farklılıklar, genetik faktörler gibi etkenlerle farklılaşan yaşam biçimleri, toplumları birbirinden farklı sayısız kültürel mirasın üretilmesine zorlamıştır. Dünya evrensel miras birikimi için büyük kazanımlar olarak değerlendirilen bu miraslar son iki yüz yılda teknolojik gelişmelerden kaynaklı olarak öncesine oranla daha geniş çaplı hatta topyekûn tehdit altındadır. Çünkü dünya tarihinde bin yıllar boyunca yaşanan sıcak savaşlar, tarafların toprak kazanmak ya da kaybetmemek üzerine tek tek devletler boyutunda tehdit oluşturmuşken günümüzde bu savaşlar daha çok küreselleşmenin verdiği yeni imkânlar sayesinde kültürler üzerinden çok daha geniş çaplı yürütülmektedir. Bu yöntem, baskın ve güçlü toplumların kendi kültürel değerlerini diğer milletlere aşılması ve onları kendi kültür potasında eriterek yok etmesi, insanlığın tek tipleşmesi sonucunu doğurmaktadır.

İlk bakışta entegrasyon gibi görünen ama asimilasyonla sonuçlanan bu savaşların sonunda olan şey, insanların toprağına ve milletine aidiyet hissini kaybetmesidir. Her toplumu tehdit eden bu kültür savaşında ayakta kalmanın tek yolu, ait olunan kültürü korumak, onu sürdürülebilir tutmaktan geçmektedir.

İnsanlık özellikle son elli yılda daha önce hiç olmadığı kadar birbiriyle iletişim, etkileşim imkânlarına kavuşmuştur. Önceden bizzat seyahate çıkmaktan başka kültürleri tanıma imkânı bulamayan bireyler, günümüzde teknoloji, iletişim, internet sayesinde dünyanın bütün farklı kültürlerini tanıyabilmektedir. Bu anlamda bu dönemi, dünya üzerindeki kültürel mirasların birbiriyle iletişime en fazla geçtikleri, birbirlerini en fazla tesir altında bıraktıkları dönem olarak tanımlayabiliriz. Bu dönemde dünyanın pek çok bölgesinde zaman içinde başka kültürlerin etkisinde kalarak öz kültürlerine ait pek çok mirası unutmış milletler olduğu muhakkaktır.

Küresel anlamda ülkelerde ve farklı kültürlerdeki değişimi, tek tipleşmeye giden süreci durdurmak mümkün olmadığı gibi bilim dallarının böyle bir amacı da yoktur. Yapılması gereken, insanlığın kültürel mirasını yok olmadan önce kayıt altına almak, sonrasında mümkün olduğunca gelecek nesillere sağlıklı biçimde aktarmak olmalıdır.

1812'de Avrupa'da kurulum sonra dünyaya yayılan Folklor (halk bilimi) bilim dalının amacı bu farklı kültürel zenginliklere dikkat çekmek, milletin kendine ait somut ve somut olmayan bütün kültürel varlıklarını önce tespit edip derlemek, sonra değerlendirmek şeklindedir.² Folklorun alanına giren konularda kültürün üretici ve aktarıcısı olan bireylere yöneltilmek üzere alanın bilim adamlarınca oluşturulmuş,

¹ Burada ifade edilen insan grupları "halk" terimiyle ifade edilir. Halk, "kendisine ait olarak gördüğü ve bu yüzden benimsediği, tekrarlamaya ve yaşatmaya değer gördüğü en az bir geleceğe sahip olan insan grubu"dur (Dundes, 2003: 10).

² Folklor bilim dalı Batı'da sanayileşme ile ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi şehirlere göç eden insanların köy yaşantısına göre hayatlarının farklılaşması, onların artan ekonomik ve sosyal imkânlarıyla kendilerini köylülerden üstün görmeye başlamalarıdır. Coğrafi keşifler sonucu ulaştıkları ülkelerde kendi yaşamlarına kıyasla ilkel yaşam biçimlerini gören aydınlar, bu farklılıklara ilgi göstermişlerdir. Ekici, folklorun köylerde ve taşrada yaşayan halkın yaratmalarını, yani o toplumun veya milletin en eski, ilkelik dönemi hatıralarını saklayan grupları ve bu grupların hâlâ saklamakta olduğu değerleri ilginç gören, bunları araştırmaya yönelen aydınlar tarafından kurulduğunu söyler (Ekici, 2013: 3).

sayıları iki bini geçen soru mevcuttur. Bu soruların içeriği, bir topluluğun atalarından devraldığı ve gelecek nesillere ulaştırması gereken; dil, din, örf ve âdetler, giyim, beslenme, bayramlar, sözlü gelenekler gibi o topluma ait olan her şeydir. Bu sorular her uzman araştırmacının, araştırma için seçtiği sahaya (köye, kasabaya, topluluğa) gittiğinde orada yaşayan insanlara yöneltmesi içindir. Kaynak kişilerin bu sorulara verdiği cevaplar o yörenin kültürel mirasını oluşturmaktadır.

Problem

Halkbiliminin yukarıda ifade edilen amacını Anadolu özelinde değerlendirecek olursak bu coğrafya, bulunduğu konumun bir sonucu olarak üzerinde pek çok medeniyetin kurulup yıkılmasına tanıklık etmiştir. Bir geçiş noktası olmasından dolayı da üst üste biriken kalıtlarla bir medeniyetler mozaiki olan coğrafya, bünyesinde zengin bir kültürel mirası barındırmaktadır. Ulaşılabildiği kadarıyla milattan önce 2000'lerden itibaren Hititler, Frigler, Lidyalılar, İyonlar, Urartular, Persler, İskender İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu, Bizanslılar ve sonrasında Türklerle günümüze kadar gelen bu uzun tarihî süreç, Anadolu kültürüne derinlik ve zenginlik kazandırmıştır. Bu anlamda Anadolu'nun kültürel miraslarının olabildiğince eksiksiz kayıt altına alınması dünya evrensel miras birikimi açısından değerli bir çalışma olarak görülmelidir.

Folklor biliminin çalışma yöntemleri dâhilinde her ülkenin kırsal bölgelerinde kalmış olan bu mirasları kayıt altına almak için köy ve kasabalara tek tek gitmek ve yüzlerce soruyu orada uygun kişilere yöneltip cevaplar almaya çalışmak, araştırmacılar için aşılması güç pek çok zorluğu beraberinde getirmektedir. Bu engeller bir şekilde aşılmış olsa dahi, geride mutlaka derlenmemiş, gözden kaçan folklorik mahsuller kalmaktadır. Ayrıca halkbilim malzemeleri sözlü gelenekte yaşatıldıkları için, canlı olma ve onu her icra etmede yeniden yaratılma ve değişerek gelişme özelliğine sahiptir ki bu da derleme için ayrı bir yöntemi gerektiren problemdir. Dünya ülkelerinin büyük bir kısmı derleme çalışmalarını tamamlayamamıştır.³ Türkiye de bu konuda geri kalmış ülkelerdendir.

Türkiye'de yapılan derleme faaliyetleri içerisinde devlet eliyle yapılan örnek ve güzel bir çalışma olarak devletin yaptığı, "Derleme Sözlüğü"nü hazırlanışından burada bahsetmek gerekir. 1963-1982 yılları arasında yazılan bu sözlüğün hazırlanış şekli, aslında tüm halk kültürü derlemeleri için de devam ettirilmesi gereken iyi bir örnektir ki şu yöntemle yapılmıştır: Türkiye'nin bütün il, ilçe, kasaba, köy vb. yerleşimlerinde var olan yöresel kelimelerin anlamlarıyla tespit edilme şeklindeki bu çalışmanın hazırlanmasına devlet karar vermiş ve bu iş için tüm illerdeki memurları görevlendirmiştir. Her ilde valilikler aracılığıyla komisyonlar kurularak çalışmalar her an takip edilmiştir. Çalışmanın doğal üyesi olan memurlar çalıştıkları yörelerde kullanılan yerel kelimeleri ve anlamlarını derlemişlerdir.⁴ Ancak ortaya çıkan çalışma sadece yöresel kelimeler üzerine bir sözlüktür. Halkbiliminin çalışması gereken bunun gibi onlarca konu, yüzlerce soru mevcuttur. Derleme işinin devlet eliyle yapıldığı yukarıdaki örnek dışında derleme çalışmaları sınırlı ve yavaş şekilde ilerlemektedir.

³ Elçin, 1997 basım tarihli "Halkbilimi Araştırmaları 2" adlı eserinde "folklor" kavramının tanımı, Türk folklorundaki yozlaşma ve yabancılaşma, İslam memleketinde folklor çalışmalarının koordinasyon problemi, folklor ve halk edebiyatının millî birliğin oluşumundaki rolü gibi konulara değinmiş, o dönemin fotoğrafını özetlemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.

⁴ Bkz. Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 1. cilt, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1993.

Ayrıca içinde bulunduğumuz yüzyılın yerel kültürlere olan yok edici etkisinden dolayı, derleme faaliyetlerine hız verilmesi lüzumu ortadadır.

Bugün gelinen durum itibarıyla derleme çalışmalarının bitirilmesi konusunda 20-30 yıl kadar geç kalındığını kabul etmek gerekir. Artık insanla kendilerine has geleneksel yaşam ortamları olan köyleri terk edip şehir hayatına yönelmektedir. Ülkemizde son elli yılda hızlı bir şekilde yayılan köyden kente göç furçası ile köy ve kent nüfus oranı tersine dönmüştür. 1927 verilerine göre nüfusun yüzde 75,8'i köy ve beldelede ikamet ederken 2022'de bu oran yüzde 17,3'tür.⁵

Kültürün aktarım ortamları olan köylerdeki nüfus azalmaya devam ederken, şehirlere göçen aileler geniş aileden çekirdek aile yapısına geçmek zorunda da kalmaktadır. Böylece geleneksel yaşam alanları bozulan gençlerin dede ve babaanneleriyle birlikte yaşama imkânları da kısıtlanmıştır. Bu da geleneklerin nesillere aktarımındaki en sağlıklı ortamları da kesintiye uğratmıştır. Ancak bugün yaşları 60 ve üzeri olan insanlara derleme soruları "geçmişe yönelik olarak" sorulursa yeterince bilgiyi hatırlamaları muhtemeldir. "Folklor" bilimi bu asli amacı gerçekleştirmek için acele etmek durumundadır ve "halkbilimi ürünlerini derlemek zahmetli, pahalı ve diğer yandan stratejik önemi olan bir konudur" (Oğuz, 2002: 20). Halkbilim uzmanlarının mevcut birikime oranla sınırlı miktarda yaptıkları derlemeler, bildiri, makale, tez, kitap olarak yayımlanmakta, üniversitelerin kütüphanelerinde kalan bu ürünler, onların sahibi olan halka, özellikle genç nesle ulaşmamaktadır.⁶ Türkiye özelinde halk kültürü derlemelerinde sona yaklaşmak çok önemlidir ancak onu yeni sahibi olan gençlere ulaştırmak ve öğrenip sahiplenmelerini sağlamak, günümüzde yaşanan kültür savaşlarında kayıpları azaltmak için zorunlu bir savunma yöntemidir. Dolayısıyla "bir yerleşim biriminin monografik derlemesini yapmanın yolu, bu konuda eğitim almış bir uzman derlemecinin tek başına ilgili mahale gidip çalışmaya başlamasıyla bitmemektedir. Oysa bugünün gençleri büyüklerinin eskiden kullandığı bazı malzemeleri, somut ve somut olmayan mirasları görmek bir yana, adlarını dahi bilmemektedir. Bu durum derleme çalışmaları kadar önemli ve ıskalanan şeyin, bu bilgileri genç neslin dünyasına dâhil etmek olduğu gerçeğini işaret etmektedir. Artık halkbilimi araştırmacılarının ve özellikle kültür konusunda yetkili kurumlarının ilgi odağında, ülkemizin genç nesillerinin dikkatini, ilgisiz kaldıkları kendi halk kültürlerine çekmek yer almalıdır.

Yöntem

Yukarıdaki bilgilerden özetle Türkiye'nin coğrafi konumuna bağlı derin tarihî geçmişinden kaynaklanan zengin kültürel mirasın kayıt altına alınması gerekliliği, bu konuda gelinen noktanın yetersizliği ve kültürün genç nesillere aktarım mekanizmasındaki büyük aksaklıkların varlığı Türkiye folklor araştırmalarının problemleridir.

⁵ Bkz: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kent-Kir-Nufus-Istatistikleri-2022-49755>

⁶ Oğuz, Türk Dünyası Halkbiliminde Yöntem Sorunları adlı eserinin önsözünde, "Türkiye'de halkbilim olay ve ürünleri üzerine yapılan derleme, inceleme ve araştırma çalışmalarının çoğu, 'yöntem sorunsalı' üzerine fazlaca zaman ayırmaksızın 'göreneksel' olarak niteleyebileceğimiz bir yöntemle yapılmaktadır" ifadesine yer verilmiş, eserin devamında bu yönetsel sorunların içeriği hakkında derinlemesine analizler yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Oğuz, 2000).

Bahsi geçen bu problemleri aşmanın yolu, derlemeyi ve derlenenleri gençlere ulaştırma işini genç neslin artık vazgeçilmezi olan web ortamında yürütmekten geçmektedir. Sosyal medya platformlarında kullanıcıların ihtiyaç duyduğu şey, içerik üretmek ve bunu takipçilerle paylaşmaktır. Yapılması gereken, gençlerin web ortamında çok tercih ettiği sosyal medya tarzıyla işleyen bir web sitesi oluşturulmasıdır.

Kullanıcıların üyelikle giriş yapmaları ve bilgi ekleyebilmeleri şeklinde tasarlanacak web sitesinin çalışma sistematigi şöyle olmalıdır: Siteye giriş yapan kullanıcıyı google tarafından hazırlanan ve konum bulma özelliği olan Türkiye haritası ve haritanın altında "hangi köydensin?" sorusu karşılar. Kullanıcılar haritadan kendi köyünün konumuna ulaşır ve burada "Köyün tanıtımı" başlığıyla tıklanabilecek bir ikon belirir. Bu ikona tıkladığında o köye ait bir sayfa açılır. Bu sayfa, o köye ait fotoğraf, yazı, video gibi içeriklerin bulunduğu ana sayfa ekranı ve sayfanın yan tarafında "Köyüne bilgi ekle" başlıklı bir açılır menüden oluşur. Menü, her köyün halk kültürü miraslarını oluşturan on yedi ana başlık ve bunlara tıkladığında açılan alt başlıklar şeklinde çalışır. Açılır on yedi üst buton ve her birine tıkladığında açılan alt butonların üzerinde şunlar yazılı olacaktır:

Doğum: Doğumla İlgili Gelenek, Görenek, İnançlar, Doğum Öncesi, Doğum Sırası, Doğum Sonrası, Çocukluk Çağı

Evlenme

Ölüm: Ölüm Öncesi Gelenekleri, Ölüm Sırası Gelenekler, Ölüm Sonrası Gelenekler

Halk Mutfağı: Günlük Yemekler, Misafir Yemekleri, Bayram Yemekleri, Kış Yiycekleri

Halk Giyim Kuşamı: Çocuk Giyimi, Genç Giyimi, Yaşlı Giyimi, Gündelik Giyim, Özel Gün Giyimi.

Halk Tecrübeleri: Halk Hekimliği, Halk Veterinerliği, Halk Meteorolojisi, Halk Takvimi, Halk Matematigi, Halk Zoolojisi-Botaniği

Dil-Kalıp Sözler: Lakaplar, Adlar, Dua-Beddua, Selamlar, Çağrılar, hitaplar, Satıcı sözleri, Övme ve Yermeler, Nasihatler, Atasözleri ve Deyimler, Yeminler

İnanmalar: Evlerle İlgili İnanmalar, Dini İnanışlar, Muharrem Ayı, Hac

Oyunlar: Çocuk Oyunları, Halk Sporları

Halk Tiyatrosu: Halk Oyunları, Halk Tiyatrosu, Gölge Oyunu, Orta Oyunu, Kukla, Meddahlık.

Ailede İlişkiler: Çocukların Eğitimi, Ailede İş Bölümü, Ailede Karar Alma, Aile İlişkileri, Çocuklar, Toplantılar, Halk Hukuku, Miras, Boşanma

Toplumsal İlişkiler: Sonradan Kazanılan Akrabalıklar, Kan Kardeşliği, Süt Annelik, Ahret Kardeşliği, Hemşerilik

Anlatmalar: Destanlar, Halk Hikâyeleri, Masallar, Fıkralar, Halk mektupları, Bilmeceler, Efsaneler

Halk Şiiri: Türküler, Ninniler, Maniler, Manzum Destanlar, Tekerlemeler, Âşık-Tekke Edebiyatının Âşıkları ve Eserleri

Bayram Tören Kutlamalar: Hidrellez ve Nevruz, Dinî Bayramlar, Törenler, Günlük Hayatla İlgili Gelenek, Görenekler

Yardımlaşma Vakıf.

Sayısı ve içeriği daha da artırılabilir olan bu başlık ve alt başlıklar açıldıkça kullanıcıların karşısına sorulardan oluşan listeler çıkar. Bu sorular yukarıda verilen başlıkların her birine özel, alanın uzmanları tarafından yapılan derleme faaliyetlerinde edinilen tecrübelerle oluşturulmuş, bilimsel kaynaklarda bir araya getirilmiş olan soru listeleridir. Sayısı iki bini geçen sorulardan birkaç örneğe aşağıda yer verilmiştir:⁷

Çevrede herkesin bir lakabı var mıdır? Lakaplar ne gibi olaylara ve özelliklere göre verilmektedir?

Evlenecek kişiler ayrı bir ev açar mı? Yoksa anne ve babasıyla aynı evde mi oturur?

Yörede mektuplara nasıl başlanıp nasıl bitiriliyor?

Nasihat amacıyla kimler kimlere hangi sözleri söylemektedir?

Doğacak çocuğun cinsiyetini anlamak için yapılan uygulama ve inanışlar nelerdir?

Çocuğun yürümesi gecikince ne gibi işlemler yapılır?

Hasta olduğunda ilk önce doktora, ocaklıya, yatıra vb. mi başvurursunuz?

Halk mesafe tahminini nasıl yapmaktadır?

Çocuklar hangi yaşta hangi işleri öğrenir ve yaparlar? (kız çocuk için ayrı, erkek çocuk için ayrı)

Konuşması geciken (konuşamayan) çocuk konuşsun diye ne gibi işlemler yapılır?

Çağrı davetiye ile mi yoksa bir hediye ile mi yapılır? Davetiye veya hediyenin şekli, çağrılanın yakınlığına göre değişir mi?

Sitenin çalışma sistemine göre bu soruların her birinin altında “cevap ekle” butonu yer alır, böylece kullanıcılar tüm bu soruların her birine cevap yazabilir. Yazılan her cevap, ilgili sorunun altına, yazarının bilgileriyle birlikte yansır. Sorulara verilecek cevaplar yalnızca yazı şeklinde değil, fotoğraf ve video dosyası olarak da eklenebilir. Bu, gerek derlemede gerekse onları kaydetmede dijital ortamın sağladığı ve klasik yöntemlere göre çok daha işlevsel bir imkân olacaktır. Giyimden el sanatlarına, çocuk oyunlarından yemeklere toplumsal hayatın her anını içerisine alan halkbiliminin derleme kayıtlarının da sadece yazılı değil, ses ve görüntülerle desteklenmesi bir gerekliliktir. Türkiye’de ve dünyanın her yerinde yaşamakta olup bir köyün insanı olan tüm kullanıcılar sitenin bu işleyişine göre sitedeki sorulara vermek istediği cevapları yazı, belge, ses kaydı, video vs. bütün formatlarda siteye ekleyebilir. Ayrıca bu katkısını kendi facebook, twitter, instagram vb. sanal ortamlarda arkadaşlarıyla paylaşabilir. Kullanıcıların siteye üye olurken hangi şehrin hangi köyünden olduklarını da işaretlemesi sayesinde artık

⁷ Sahaya çıkacak araştırmacıya kaynak kişilere yöneltmesi için hazırlanan bu soruların tamamı için bkz. Tan, 2003; Ekici, 2013: 150-238; Artun, 2013: 485-521). Ayrıca derleme konularının listesi için bkz. (Çobanoğlu, 2012: 52-64)

eklenen her bilgi o kullanıcının adıyla ve onun köyünün sayfasına yansıtacak şekilde çalışır.

Bu yöntem, derleme konusundaki mevcut sıkıntıları ortadan kaldırmasından öte, çok daha büyük sorunların çözülmesinde anahtar rolü üstlenecektir. Her şeyden önce sanal dünya yüzünden büyükleriyle dünyalarını ayırmış olan genç nesil, bu yöntem sayesinde kendi istekleriyle, büyüklerinin yanına gidip onlardan geçmişteki kültürlerini anlatmalarını talep edecektir. Çünkü bağımlı oldukları sanal dünya, tüm çekiciliğiyle onlardan bunu yapmalarını isteyecektir. Onların sanal dünyadaki yoğunluklu kullanım şekli, sosyal medyada arkadaşlarıyla paylaşmaya uygun bilgi ve doküman aramaktır. Sosyal medyanın da kurulma amacı, insanların tanıdıklarıyla paylaşım yapmaları üzerinedir. Bir şeyin paylaşılmaya değer olması için onun paylaşımına dâhil olan tüm kişileri yakından ilgilendirmesi, paydaşların ilgisini çeken bir ortaklık içermesi gerekir. Kişiler sosyal medyada bir paylaşım yaparken o bilginin arkadaşlık kitlesi içinde ilgi çekici olup olmayacağını, “beğen”me, üzerine “yorum”lar yapıp yapılmayacağını hesaba katar; paylaşımının bu anlamda ilgi görmesini bekler. Halkbilimi konularının doğası da tam bu tanıma ve beklentilere uygun içeriklerdir. Gençlerin bugün sosyal medyada paylaştıkları şeyler, o paylaşımı gören arkadaş listesindeki herkesin ilgisini çekecek nitelikte değildir. Ancak köye ait olan bir paylaşım, o köyün bütün insanları için değerli ve görülmesi gereken bir paylaşım (Dağlı, 2015: 41).

Böyle bir siteye büyük ihtiyaç ve talebin olduğunun kanıtı, çoğalan köy web siteleri ya da sosyal medya platformlarında kullanıcılarca oluşturulan gruplardır. Amatör olan bu site ve toplulukların amacı, köyünden çıkıp şehirlere ve başka ülkelere gitmiş ailelerin birbiriyle iletişim kurma, ait olunan köy hakkında paylaşımlar yapma talebini karşılamaktır.

Kültürel miraslar adına şimdiye kadar yapılan ve yapılacak olan bütün çalışmaları bir merkezde toplayan bu sistem oluşturulduğunda sadece gençlerin değil, ileri yaşta insanların da sanal ortamdaki pasif kullanım alışkanlıkları aktif ve verimli kullanıma dönüştürecektir. Bu site, kültürünü tanımayı, tanıtmayı ve böylece korumayı isteyen her yaşta insanımızın katkı sağlayacağı ortak bir web sitesi olacaktır. Derlemelere katkı sağlama, bunları gençlere öğretme ve tüm dünyadan bunlara ulaşma şeklindeki işleyiş, aralıksız devam edecektir. Bunu yapacak olanlar ise her bir köy için oranın sahibi olan gençlerdir. Gençler bu yöntemle kendi ekleme ve paylaşımlarıyla köyünün sayfa içeriğinin zenginleştiğini, bu ürünlerin kendi emekleri, kendi kültürleri, kendi büyüklerinden aldıkları mirasları olduğunu gördükçe, yapılan işi daha çok sahipleneceklerdir. Bilgi ekleyen kişi bilgisinin de cevabın altında görünmesi, gençlerin sitedeki her sorunun cevabını araştırmalarını ve bu şekilde tüm kültürel miraslarını tamamlamayı amaç edinmelerini sağlayacaktır.

Bu projenin bir diğer hedefi de Türkiye'nin halk kültürü atlasını hazırlamaktır. Uzmanlarca hep gerekliliği vurgulanan bu haritaların hazırlanması için en doğru yol, tüm bilgilerin dijital ortamda toplandığı bu yöntem olacaktır.

Kültürel değerleri tespitinin önemini bilen, bu mirasların tehdit altında olduğunu gören ve korunması konusunda özel ilgi gösteren UNESCO, dünya çapında çalışmalar yürütmeye çalışmaktadır. Bu amaca yönelik olarak 1972 yılında “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme”yi, 2003 yılında da “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”ni imzalamıştır. Bu sözleşmelere 161 devlet taraf olmuştur. 2003'teki sözleşmenin tanımına göre yaşayan kültürel miraslar; somut

Kültürel Bir Değerin Endüstrileştirilmesi: Ramazan ve Reklam

olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ve el sanatları geleneği olarak belirlenmiştir. UNESCO'nun belirlediği temel amaçlar; yaşayan kültürel mirasın araştırılması, derlenmesi, arşiv ve dokümantasyon merkezlerinin oluşturulması, müzelerinin kurulması, öğretim kurumlarında ders olarak okutulması, kitle iletişim araçlarında olumlu kültür değerleri olarak yer verilmesi ve kuşaklar arasında ortaya çıkan kopuklukları giderecek tarzda etkin biçimde aktarımının sağlanmasıdır.

UNESCO'nun tüm dünya ülkeleri için istediği "halkbilim araştırmalarının tamamlanması" amacı Türkiye'de "Sanalköy" platformu aracılığıyla sürekli olarak devam edebilir bir sistemdir. Sanal ortamı yoğun kullanan ve bu site özelinde de aktif olacak gençler kültürün temsilcilerinden talep edecekleri bilgileri siteye kaydederken, ait oldukları kültürü kendileri öğrenmiş olacak ve onu geleceğe aktarmada rol almış olacaklardır. Zamanlarını sanal ortamda geçiren ve büyükleriyle iletişimi zayıflamış olan gençlerin yeniden büyükleriyle iletişime geçmesi, onlara ait oldukları köyün kültürel miraslarını öğrenmek üzere başvurması, sanal ortamın cazibesinden alınan güçle gerçekleşebilecektir.

Halkbiliminde derleme yapma çalışmaları açısından, bu yöntemi klasik derleme metoduyla kıyasladığımızda avantajları ve kendine özgü kazanımları şunlardır:

- Klasik yöntemle derleme yapmak -başarılı olsa bile- yalnızca halkbilim malzemesinin tespitini yapmak, onu kaydetmek demektir. Yöntemin içerisinde kaydedilen mirası o kültürün yeni sahipleri olan gençlere öğretmeye çalışmak yoktur. Yöntem gereği buna imkân da yoktur. Hâlbuki eskiye, büyüklerinin geleneksel yaşam tarzına kapılarını kapatmış, yalnızca günümüzün ithal hayat tarzını yaşayan gençler, bu yöntem sayesinde büyükleriyle irtibata geçecek, kendi halk kültürlerini, gelenek göreneklerini daha yakından tanıma imkânı bulacaktır.
- Derlemeci sayısının yetersizliği sebebiyle ülkemizin hiç derlemesi yapılmayan bütün köy, kasaba, ilçe gibi yerleşim yerleri için, kurulacak sanal sistem sayesinde derleme süreci başlamış olacaktır.
- Derleme çalışmaları bir araştırmacının başarısına veya başarısızlığına bağlı kalmaktan kurtarılacaktır.
- Yapılan derlemeler yalnızca yazı biçiminde olmayacak, buna ilave olarak videolar, ses kayıtları, fotoğraflar da her zaman herkesin izleyebileceği şekilde kayıtlı ve hazır halde olacaktır. Bu da derlenen malzemeleri diğer insanların görme isteğini artıracaktır ki bu durum kültürün aktarımı konusunda olumlu etki oluşturacaktır.
- Bir araştırmacının başlattığı derleme süreci onun sahadan gelmesiyle birlikte sona ermeyecek, oradaki onlarca genç insana paylaştırılan sorumlulukla ve onların çabalarıyla süreklilik kazanacak, derleme çalışmaları süreklilik arz edecektir.
- Klasik yöntemin yukarıda sıralanan ulaşım, zaman, konaklama ve birbirine yabancı olmaktan kaynaklı problemleri sona erecek, o yöredeki her bir muhtemel

kaynak kişiye her an ulaşabilen, onların çocuğu, torunu, akrabası olan bu gençler istedikleri zaman istedikleri kadar onlarla samimi olarak görüşebileceklerdir. Bu imkân sayesinde kaynak kişilerde mevcut olan tüm mirası paylaşmalarının önündeki engeller ortadan kaldırılmış olacaktır.

- Derleme yapmak için kaynak kişinin karşısına oturanın yabancı bir uzman derlemeci değil de kaynak kişinin çok yakını (çocuğu, torunu vb.) olması, aradaki birbirine yabancı olmaktan kaynaklanan ve tam anlamıyla aşılması mümkün olmayan engelleri ortadan kaldıracaktır. Bir yabancının karşısında hiç olamayacağı kadar rahat olan kaynak kişi ile yapılan derleme ise en doğal, dolayısıyla en doğru, en verimli derleme olacaktır. Kaynak kişinin yakını, onu istediği kadar, kültürün yaşandığı en doğal ortamında dahi dinleyebilir.
- Bu yöntemle derleyici, yazıya geçirdiği derlemeleri kaynak kişiye okuyarak doğruluğunu, eksikliğini teyit edebilecek, eksik ve yanlışları tespit edip düzeltebilecektir. Klasik yöntemle, yabancı olan uzman derlemecinin bunu yapma imkânı çok kısıtlıdır.
- Akraba olan derleyiciler her ne kadar uzman bir derlemeci olmasalar bile, kendilerine ait olan kültürlerini derleyecekleri için konulara onlardaki aşinalık yabancıya göre daha fazla olacaktır. O yere yabancı birinin gözden kaçırma ihtimali yüksek olan nüansları, özel ifadeleri, yöresel ağız özelliklerini daha iyi yakalayacaklardır.
- Yöntem sayesinde derleme yapacak olan orali gençlerle ilişkiler, zamanla gelişecektir. Bu sayede zamanla derlemeleri daha planlı, daha irtibatlı yapmak imkânı olacaktır. Örneğin platform içinde bir araya gelen o yöre insanları, uygun kaynak kişiyi daha doğru tespit edip ona ulaşacak en uygun kişiyi belirleyebilir, bu konuda iş bölümü yapılabilir.
- Klasik yöntemle, görüşülebilen kaynak kişi sayısı çok sınırlı iken bu yöntemle o yöredeki yaşlı-genç, kadın-erkek, çocuk bütün insanlar kaynak kişi konumunda bulunabilir. Çok sayıda kaynak kişiden bilgi gelmesi sayesinde, bir yandan folklorik bilgi miktarı ve çeşitliliği artarken diğer yandan sanal ortamın verdiği kalıcı olma ve erişim imkânlarının genişliği sayesinde bu bilgileri karşılaştırma, yörenin kültürel birikiminin en doğrusunu tespit etme imkânı sağlanmış olacaktır.
- Yerleşim biriminde yaşayanlardan başka, o yörelili olup da çeşitli sebeplerle farklı şehirlerde, ülkelerde ikamet eden insanlar, ait oldukları kültürlerini öğrenecek, takip edecek, kendileri de katkıda bulunacaklardır.
- Memleketinden uzakta yaşayan insanların, kendi kültürlerini öğrenip takip etmeye devam etmeleri ve katkılar yaparak bu siteyi birlikte geliştirmeleri, onların yörelerine, kültürlerine aidiyet hislerini geliştirecek, sanal ortamdaki bu buluşma ve paylaşımlar sayesinde dostluk, akrabalık, arkadaşlık ilişkileri yalnızca özlem sebebiyle değil, kendi atalarının oluşturduğu ortak mirasların ortak paydasında derinleşerek güçlenecektir.
- Derlenip kaydedilen bu kültürel zenginliklere dünyanın her tarafından isteyen herkesin, bilim adamlarının, her vakit ulaşmasına ve bunları tanıyıp öğrenmesine, üzerinde çalışmalar yapmasına imkân sağlayacaktır.

- Folklor bilimi 3 aşamayı içerir: derleme, değerlendirme, uygulama. Yöntem sayesinde gençlerin kendi geçmiş kültürleriyle tanışması, folklorun üçüncü basamağı olan “uygulama” konusunda doğrudan mesafe kat etmiş olmayı da beraberinde getirmiş olacaktır.
- Klasik yöntemlerin en büyük problemlerinden biri de derleme yapılan kaynak kişilerin, verdikleri emeğin karşılığını somut olarak göremiyor olmalarıdır. Uzman derlemeciler kaynak kişiyi konuşmaya ikna ettikten sonra derlemeyi yapıp oradan ayrılmaktadırlar. Yazdıkları kitap, tez ya da makale, bilginin sahiplerine ulaşmamakta, onlarla paylaşarak geri dönüt yapılmamaktadır. Dolayısıyla onlar verdikleri bilgilerin ne kadar önemli olduğunu, nerede ne için kullanıldığını görememektedir. Bu da kaynak kişinin istekli olmamasına neden olmaktadır. Ancak kaynak kişiyle derleme yapmak isteyen, onun çocuğu, torunu veya yakın bir tanıdığı olduğunda, onlardaki isteksizlik ortadan kalkacaktır. Gençler ise yaptıkları çalışmanın karşılığını internet sitesinde ve sosyal medyada isimlerini, fotoğraf ve videolarını görerek alacaklar, bunların tüm tanıdıkları tarafından görülüyor olmasının mutluluğunu yaşayacaklardır.
- Geçmişte, geleneklerini doğal yolla öğrenen gençler, kültürün aktarıldığı tarafta pasif olarak durmaktaydılar. Kültürlerini, yaşadıkları ortamda dinleyerek, görerek, yaşayarak, belki de farkında olmadan öğreniyorlardı. Bu yöntem sayesinde genç nesil kültürünü kaybetmiş, onu bilinçli olarak bulmaya, keşfetmeye çalışan konumunda olacaktır. Bu ise onların kendi çabalarıyla keşfettikleri kültürlerine sahip çıkmalarını, onu daha iyi özümsemelerini sağlayacaktır. Örneğin eski düğünlerdeki geleneklerini öğrenen yeni nesil, bu öğrendiklerini yeni yapılacak düğünlerde nostalji olsun diye uygulamak isteyebilir (Eskiden gelini at üzerinde getirme geleneği var ise günümüzde bir düğün yapan yeni nesil mensupları, gelini düğün salonuna temsilî olarak at üzerinde getirmek isteyebilir.).
- Pek çok gencin sosyal medya üzerinden ortak bir çalışmayı “yürütücü” konumda olmaları, kendi sahibi oldukları sözlü miraslarını el birliğiyle ortaya çıkarmaları, onların sosyal medya üzerinden de olsa, sahibi oldukları kültürü keşfeden, öğrenen, aktaran bireylerin oluşturduğu bir “sanal köy”, “sanal kasaba”, “sanal ilçe” hatta “sanal şehir” kurmaları anlamına gelir. Böyle bir sanal ortam, bugün boşaltılmış köylerde bir daha asla oluşturulması mümkün olmayan bir platformdur. Köylerine geri dönme ihtimali olmayan insanlar için bu platform, onların özledikleri ama bir hayalden öteye gitmeyecek olan eski canlılığı, yeniden inşa etmek anlamına gelecektir.
- Gerçek hayatta insanların birbiriyle sosyal iletişimi, bedensel olarak bir araya geldikleri süreyle sınırlıdır. Örneğin bir masal dinlemek, bir oyunun oynanışını görmek, kına gecesini izlemek, bir bebek kırklamayı izlemek vb. onun icra edildiği yerde ve zamanda, onu icra edenlerle bir arada olmayı gerektirmektedir. Bu da o kültürü yaşayan insan sayısını azaltan bir durumdur. Oysa internet ortamında (sosyal medyada) bu bilgiler, görüntüler sayısız insana istedikleri her an açıktır. (Dağlı, 2015: 42-43)

- Bu tarz bir sanal platform ile Türkiye'nin 45 bine yakın köyünün her birinin insanların kendi köylerine ait sayfada kendi kültürel mirasları olduğu için onu benimsemelerini, tüm sorulara cevap vererek sayfalarını zenginleştirmelerini sağlayabilir. Bu şekilde oluşan kültürel miras kayıtlarıyla her köye özel bir kitapçık çıkarılıp köy sakinlerine verilebilir. Yazılı hale gelen ve herkesin ulaşabileceği biçimde olan bu kültürel miras derlemleri sosyoloji, tarih, edebiyat, ziraat, tıp vb. pek çok bilim dalı için veri bankası işlevi görebilir.

Ülkelerin kültürel mirasını yok eden unsurlar listesinde en ön sırada yer alan internet ve sosyal medya, aynı zamanda bu yok oluşa giden süreci tersine çevirmek için de tek çare gibi görünmektedir. Teknolojiyle birlikte küreselleşmenin yarattığı olumsuz etkileri tersine çevirmek, kültürlerinden ayrı kalan insanları kendi kültürleriyle buluşturmak yine teknoloji sayesinde, teknolojiyi kullanarak mümkün olabilecektir.

Dünya halkbilim çalışmalarında metin derleme ve değerlendirme açısından öne sürülen kuramsal görüşlere bakıldığında, 19. ve 20. yüzyıl arasında temel bir farklılık vardır: 19. yüzyıldaki kuramlar dilbilim kökenlidir. Bu yüzden artsüremli ve geçmişini yeniden kurmaya yönelik; folklor ürününün kökenini, ne zaman nerede ortaya çıktığını ortaya koymayı hedefleyen kuramlardır. Ancak 20. yüzyıla gelindiğinde bir folklorik ürünün yapısı, içeriği, icra ortamındaki görevi ve icracının dinleyicilerle etkileşimi gibi konular önem kazanmıştır. Yani örneğin bir fıkranın yazılı metin olarak incelenmesinin ötesine geçilerek, onun icra edildiği ortamdaki her göstergenin dâhil edildiği inceleme yöntemleri öne çıkmıştır. Bu da halkbilimi derlemecilerinin derlemelerini yazarak yapmanın yeterli olmadığını, bundan başka icra ve gösterim ortamlarını da kaydetmeleri gerektiğini göstermektedir. Ortaya çıkan ve önemsenen bu ihtiyacın karşılanmasının yöntemi de teknolojiden geçmektedir. Derleme çalışmalarını sanal ortam desteği ile yapmak, yazının yanında fotoğraf ve video imkânı sağlayacaktır ki bu da halkbiliminin çağdaş kuramlarına göre derlemecilerden beklenen ürünlerin yeterliliğini artıracaktır (Dağlı, 2015: 47).

Derleme yöntemleri üzerine olan bu yazıda değinilmesi gereken bir önemli konu daha vardır. Sahada kaynak kişilere yöneltilmek üzere hazırlanmış sorulara bakıldığında bunların iki açıdan güncellemeye ihtiyacı olduğu görülmektedir. Birincisi soru cümlelerinin günümüzü işaret ediyor olması yani kaynak kişiden cevap almayı amaçladığı geleneğin bugünkü şeklini isteyecek şekilde kurulmuş olmasıdır. (Yukarıda verilen örnek sorulara bakınız). Normal şartlarda doğru olan da budur. Uzman derlemeci sahaya gittiğinde derlemek istediği konuda o yörede mevcut olan yani yaşamaya devam eden gelenekleri kaynak kişilere sorar. Kaynak kişiler o konuda yörelerinde mevcut uygulama ve geleneğin ne olduğunu ifade ederler.⁸ Ancak Türkiye'de son kırk-elli yılda insanlar kültürün doğal ve bozulmamış ortamları olan köyleri bırakıp şehirlere göç ettiğinde köye ait yaşam biçimlerinden vazgeçmek, şehir hayatına uyum sağlamak zorunda kalmışlardır. Şehirde yaşamın da bir folkloru, ürettiği kültür vardır ve halkbilimi için buralar da derleme yapılması gereken alanlardır ancak şehir folklorunun soruları farklı olmalıdır, oluşan şartlara uygun yeni sorular üretmeyi gerektirmektedir. Elbette şehir kültürü de derlenecektir ancak öncelikli olan, yok olmaya yüz tutmuş kültürel mirasları kayıt altına almaktır. Burada ifade edilen yöntemle yapılacak derlemelerde kaynak kişilerin büyük çoğunluğu köyünden ayrılmış ve bugün şehirde yaşayan insanlar olacaktır ki elimizdeki mevcut sorular onlara güncellenmeden

⁸ Sürecin planlanması için bkz. (Krohn-Krohn, 2004).

sorulduğunda, onlar bahis konusunun şehir hayatı olduğunu düşünecek ve cevap veremeyeceklerdir. Bu sebeple kaynaklardaki mevcut derleme sorularının tümünün “geçmişte-köy hayatındaki” dönemleri kast edecek şekilde güncellenmesi gerekir.

İkincisi ise soruların mümkün oldukça tümünün sonuna, ilgili konuda var olan başka örnekler eklenmesidir. Çünkü halkbiliminin konusu her ne kadar geleneksel toplum hayatı olsa da literatüründe teknik terimler geçmektedir. Veya yöresel bazı kelimeler olup bunları her kaynak kişi bilmeyebilir. Klasik derlemenin yüz yüze olan derlemeci-kaynak kişi görüşmelerinden farklı olarak bu yöntemde kaynak kişilerin karşısında anlamadığı bir soruyu açıklayacak uzman derlemeci yoktur. Soruları ya kaynak kişiler kendileri cevaplayacak ya da çocuğu-torunu onlara yöneltecektir. Derlemenin uzman derlemeci nezaretinde yapılmaması bu yöntemin dezavantajlı yönüdür. Buradan kaynaklanacak olan sorunun anlaşılmaması ya da yanlış anlaşılması durumlarına karşı, soru cümlelerini o konuda başka yerlerdeki bazı uygulamaları yazarak örneklemek, anlaşılır hale getirmek gerekir. Aşağıdaki sorular, yukarıda verilen soru örneklerinin burada ifade edilen kaygılar dikkate alınarak güncellenmiş halidir:

Köyünüzdeki bazı sülalelerin, kişilerin herkesçe bilinen ve kullanılan lakapları olur muydu? O lakabın o sülaleye, kişiye verilmesinin bir sebebi var mıydı? Bu lakaplardan hatırladıklarınızı ve verilmiş sebebini söyler misiniz? Örneğin bir askerde kolunu kaybeden birine köyde “Çolak” diye hitap ederler. Zamanla o kişinin büyüğü olduğu sülaleye “Çolaklar” derler.

Eskiden köylerde evlendirilen erkek çocuklar baba evinde mi kalırdı yoksa ayrı bir ev açar mıydı? Bu neye göre belirlenirdi? (Örneğin bazı yörelerde son çocuk ocağı tüttüreceğinden baba evinde kalması kuraldır.)

Eskiden insanlar birbirine mektup yazarmış. Kimler kimlerle hangi sebeplerle mektuplaşırdı? Mektuba başlarken ve bitirirken çok kullanılan sözler olur muydu? Neler hatırlıyorsunuz? (Örneğin “Sepet sepet yumurta, sakın beni unutma, unutursan küserim, mektubumu keserim” gibi)

Eskiden genellikle kimler kimlere nasihat ederlerdi? Daha çok hangi konularda nasihat edilirdi? Unutmadığınız bir nasihat var mı? (Örneğin anneden, babadan, kaynanadan, öğretmenden vs.)

Eskiden doktor, ultrason cihazı gibi imkanlar yokken anne karnındaki çocuğun cinsiyeti nasıl belirleniyordu? Örneğin bazı yerlerde “Çocuk ilk sağ tarafta oynarsa erkek, sol tarafta oynarsa kız olur” derlermiş.

Yaşı geldiği halde yürüyemeyen çocukların yürümeye başlaması için eskiden bir şeyler yapılırdı mıydı? (Ayak kösteğini kesme, duşak kesme, yatıra gitme vb.)

Eskiden hastane ve doktor imkânlarının kısıtlı olduğu zamanlarda hangi hastalıklar için ne gibi çarelere başvurulurdu? (Bir yerdeki sudan içmek-o suyla yıkanmak, yatıra, ocaklıya-kırık çıkıkçıya gitmek vs. Örneğin sarılığa yakalananlar için veya böbrek taşı için iyi gelen bir yerdeki suyu temin etmek gibi)

Teknolojik cihazların olmadığı zamanlarda bir yerden bir yere olan mesafeleri ölçmek ve ifade etmek için neler kullanılırdı? (Örneğin bir sigara içimi mesafe, trenle üç gün, arşın, kulaç, berid gibi)

Tahsil yapma imkanının olmadığı eski zamanlarda çocuklardan hangi yaşta hangi bilgileri öğrenmiş olmaları gerekirdi? (Örneğin on iki yaşına gelen kız çocuğu, bazı çeyiz işlemlerini yapabilmeli, yemek, ev temizliği yapabilmeli, erkekler hayvanların bakımını yapabilmeli gibi)

Zamanı geçtiği halde konuşamamış olan çocukların konuşmaya başlaması için eskiden neler yapılırdı? (Örneğin bazı yerlerde kuşun su içtiği kaptan su içirilir)

Eskiden sünnet, düğün gibi merasimlere insanlar nasıl davet edilirdi? (Örneğin bazı yerlerde davetiyeci kadınlar görevlendirme, davet edilecek aileye ekmek, şeker, sabun gibi şeyler göndererek davet etme gibi uygulamalar yapılır)

Son olarak, sahada tecrübe ettiğimiz çokça tecrübelerden de hareketle söyleyebiliriz ki derlemeci ile kaynak kişi arasında geçen görüşmelerin şekli mevcut sorular üzerinden röportaj şeklinde değil, bir soru ile başlayıp sohbet şeklinde devam eden süreç izler. Sohbetle konuşulan şey bir başlık dahilinde kalırsa (örneğin doğum öncesi konusunda başlayan bir mülakat bu konunun dışına çıkmadan tamamlanabilirse) bu başarılı bir derlemedir. Bu sırada derlemeci, listesindeki tüm soruları soramaz. Bunu yapmaya da çalışmamalıdır. Kaynak kişi açılan bu konu üzerine aklına gelenleri kendi hayatında yaşadığı anıları da çokça ekleyerek anlatmak isteyecektir. Onu sorularla sürekli durdurmak rahatsızlık verecek, onun anlatma isteğini kaybettirecektir. Burada tecrübeli derlemeci, yeri geldikçe küçük yönlendirmelerle süreci yürütmelidir.

Derleme sorularının kendi sınırları içinde kalacağı en uygun durum, kaynak kişinin web sitesi üzerinden bunları kendisinin cevaplama şeklindedir. Bunun dışında çocuğu, torunu gibi bir yakınının yönelttiği soruya da kaynak kişi soru bazlı cevap verebilir. Bu anlamda klasik derlemede gerekli ve gereksiz daha çok bilgi gelirken, sanal ortam derlemelerinde sadece soruya yönelik cevaplar alınır. Klasik yöntemle sohbet ortamında derleme her zaman çok orijinal bilgilerin gelmesi ihtimali vardır ve bu büyük avantajdır. Bu açığı kapatmak için web ortamında sunulacak soruların ayrıntılara inilerek sayısının artırılması gerekir. Bu yüzden kaynaklarda sayıları iki bini geçen soru sayısının iki katına çıkarılacak şekilde yeniden ele alınması kanaatimizce bir zorunluluktur.

Kabul etmek gerekir ki yeni bir web düzeneğinin bugünkü dünya çapında yaygın sanal platformlar arasında tanınıp yaygınlaşması zor ve çok zaman isteyen durumdur. Derleme yapan bireylere ihtiyaç ve genç nesle kültürünü öğretmek noktasında hedef kitle genç nesildir. Genç nesli sisteme dâhil etmek için doğru alternatif, bu çalışmanın Millî Eğitim Bakanlığı ile proje ortaklığı biçiminde yürütülmesidir. Millî eğitimin uygun kademelerinde halk kültürünün bir zorunlu ders olarak müfredata eklenmesi mümkündür. Öğrencilerin halkbiliminin derleme konularından her biri üzerine derste öğretmenlerinden alacağı bilgilerin ardından onlardan o konunun uygulama ödevi olarak büyüklere sorulması ve cevapların platforma eklenmesi şeklinde bir ödev içeriği oluşturulabilir. Öğrencilerin çalışmaları öğretmen tarafından site üzerinden izlenebilir, sınıfta bu paylaşımlar üzerine değerlendirmeler yapılabilir, düzeltme ve geliştirme seçenekleri üzerine tüm öğrencilerin katıldığı çalışmalar yürütülebilir.

Sonuç

İnsan hayatının bireysel değil de diğer insanlarla birlikte yaşadığı zamanların tamamı maddi-manevi kültür ürünleri üretmeye yönelik zamanlardır. Birlikteyken

gösterilen bu davranışların çoğu zaten o yörenin geçmiş hayatlarında kültürel miras halini almış, sonra yeni nesillere aktarılmış davranışlar olarak kültürün son temsilcileri tarafından tekrar etmektedir. Ancak gelişim sürekli olduğu ve bu da değişimi beraberinde getirdiği için insanoğlunun kültürel miras üretimi süreklilik gösterecektir. Bir kültürel mirasın yerini yenisinin doldurması ve kullanımının sona ermesi onu değersiz kılmaz, yine kayıt altına alınması gerekir. Bu görev halkbiliminindir. Halkbilimi araştırmacıları her ne kadar bunun için çalıştıysa da bugünkü teknolojik seviyenin desteği olmadan, sona gelmesi imkânsız bir durumdu. Teknoloji, insanlığın binlerce yıl boyunca inşa ettiği dünyayı içindeki kültürel miraslarla birlikte değersizleştirmiş ve alternatif bir dünya (sanal dünya) yaratarak yeni nesilleri oraya taşımıştır. Kendisinden öncesine bunca zararına karşılık, teknoloji kültürel mirasları kayıt altına almada ciddi hız kazandıracak imkân sunmaktadır. Bu çalışmada teknolojinin klasik derleme yöntemlerine katkısı üzerine çalışılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Teknoloji ve getirdiği küreselleşme, kültürel mirasları yok etmeye başlamış, kültürün geleceğe aktarım sürecini bozmuş, halkbiliminin derleme çalışmalarını zorlaştırmıştır. Ancak

Yine teknoloji marifetiyle bu her üç probleme de önemli çözüm imkânları sağlanabilir. Yöntem, web ortamında sanal köy mantığıyla bir platform oluşturmak, aynı köyden olan insanların bu köy sayfasında bir araya gelmelerini sağlamaktır. Platformun içeriği, insanların geçmiş yaşam biçimlerini anlatabilecekleri sorularla onları yönlendirmek şeklinde olmalıdır. Platformun itici gücü sosyal medyanın çekici yönüyle ortaktır. Sosyal medya, arkadaş listesinin görmesi için paylaşım yapma üzerine kurulu sistemdir. Bu platformda da bir sanal köyün sakinleri o köyün geçmişine ait nostaljik kültürel mirasları kaydetme ve kendi aralarında görebilme imkanı bulacaklardır. Sosyal medyada aktif kesim olan genç nesil bilgilere ulaşım bunları paylaşma sürecini yönetirken, kendileri de sanal ortamın cazibesıyla kültürlerini öğrenme imkanı bulmuş olacaklardır. Teorik olarak klasik yöntemlere göre yirmi kadar avantajı sıralan yöntemin zayıf yönü, sistemin amatör derlemeciler tarafından yürütülmesidir. Bu konuda derleme soruları üzerinde ayrıntılandırma ve örneklerle destekleme şeklinde bir revizyonun başarı ihtimali yüksektir. Böyle bir web ortamının oluşturulması durumunda genç nesli kültürleriyle buluşturmanın etkin yolu, Millî Eğitim Bakanlığı ile birlikte proje yürütmek olarak görülmüştür. Müfredata konulacak halk kültürü dersi dâhilinde öğrencilere halk kültürünün tüm konuları öğretilir, onlar bu platformun uygulama alanı olarak kullanıldığı ortamda bir derlemeci olarak yetiştirilebilir.

Kaynakça

- Artun, E. (2013). Türk Halkbilimi, Karahan Yayınları: Adana.
- Çobanoğlu, Ö. (2012). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dağlı, A. (2015). Halkbiliminde Saha Araştırması ve Kültürün Gelecek Nesillere Aktarılması Konusunda Problemler ve Bir Çözüm Önerisi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 40, s. 35-47.
- Dundes A. (2003). "Halk kimdir?", (çev. Metin Ekici), *Halkbiliminde kuramlar ve yaklaşımlar içinde* (a-31), Ankara: Millî Folklor Yayınları.

- Ekici, M. (2013). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Elçin, Ş. (1997). *Halkbilimi Araştırmaları 2*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kent-Kir-Nufus-Istatistikleri-2022-49755>
- Krohn J. & Krohn K. (2004). *Halkbilimi Yöntemi (çev. Günsel İöz)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Oğuz Ö. (2002). *Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (2000). *Türk Dünyası Halkbiliminde Yöntem Sorunları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tan, N. (2003). *Folklor (Halkbilimi) Genel Bilgiler*, İstanbul: Kitap Matbaacılık.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, (1993). 1. cilt, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.